

Efterbehandling av mark efter avslutad torvtäkt

Foto: Mats Henriksson, Neova

Bakgrund

I Sverige krävs verksamhetstillstånd för att på kommersiell basis utvinna torv. Numera beviljas tillstånden alltid enligt Miljöbalken men tidigare fanns också Torvlagen, som reglerade utvinning av torv för energiändamål. För såväl tillstånd enligt Miljöbalken som för koncessioner enligt Torvlagen är det ett villkor att marken efterbehandlas när tåkten avslutas. Preliminära efterbehandlingsplaner stipuleras redan i verksamhetstillstånden men slutliga planer överenskomms mellan markägare, myndigheter, verksamhetsutövare och eventuella andra berörda innan efterbehandlingen igångsätts. Normalt finns två huvudsakliga vägar att gå: en efterbehandling där ursprungliga hydrologiska förhållanden eftersträvas och dräneringen tas bort vilket leder till att våtmarksförhållanden åter skapas och marken kan utvecklas i en riktning som mer eller mindre liknar ursprunget innan dränering. Det andra alternativet är att behålla och eventuellt utöka dräneringen, så att marken förblir torrare och kan bli föremål för skogsplantering, jordbruk eller byggnation av olika slag. Idag är den våtmarksinriktade efterbehandlingen vanligast.

Trots att det är ett lagfäst krav att täktmarken efterbehandlas saknas idag kunskap om omfattningen och inriktningen på denna viktiga markanvändningsfråga. Naturvårdsverket administrerar medel för återvätning av våtmarker men efterbehandlingen av täktad torvmark, som åtminstone hittills varit av avsevärt större omfattning har man inte dokumenterat. Finansieringen av efterbehandling efter täkt svarar verksamhetsutövaren för i sin helhet och samhället bidrar i dessa fall inte med några medel alls.

Svensk Torv som är den branschgemensamma organisationen för svenskt torvbruk har nu initierat en enkät, som syftar till att klarlägga omfattning och inriktning på efterbehandling av torvtäkter i modern tid. Sammanställningen har gjorts av Claes Bohlin, CymBio Consult, genom intervjuer med föreningens nuvarande och tidigare medlemmar och den bedöms täcka majoriteten (> 90 %) av den täktmark som efterbehandlats de senaste 10 - 15 åren eller som är föremål för pågående aktiviteter och beräknas vara klara och godkända de närmaste två - tre åren. Enkäten genomfördes under maj till juli 2024 och sammanställdes augusti 2024.

Grundläggande data

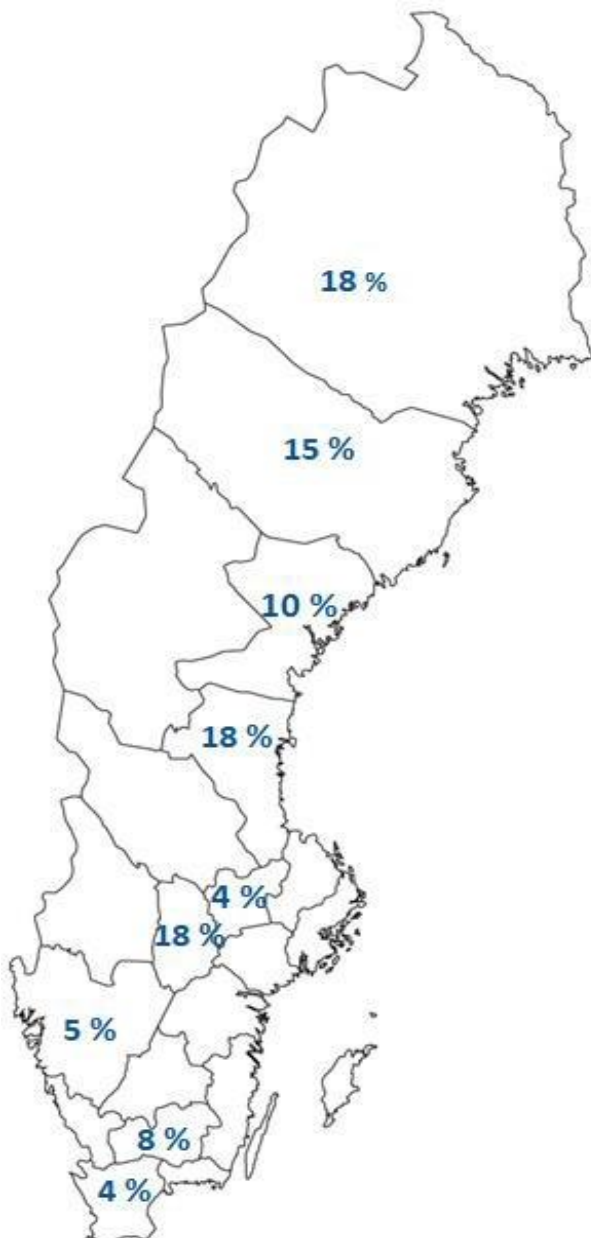
Insamlade data omfattar **48 objekt** fördelade över hela landet. Av dessa är 33 objekt sådana där efterbehandlingen avslutats och godkänts av tillsynsmyndighet. Arealen på dessa efterbehandlade ytor är **1991 hektar**. Markområden där efterbehandling just nu genomförs är 15 stycken och de omfattar en areal av **1252 hektar**, totalt alltså **nästan 3.250 hektar**. Storleken på de efterbehandlade ytorna varierar kraftigt från enstaka hektar upp till omkring 400 hektar. De innehåller stora energitorvtäkter som skördats genom harvning eller fräsning med långa tegar med tegdiken var tjugonde meter och i allmänhet lite mindre - täkter där blocktorv skördats och där ytan består av upphöjda pallar där blocken staplats för tork med ungefär meterdjupa gravar däremellan, där blocken grävts upp. På ett antal täkter där produktion av torv pågår sker efterbehandling parallellt med brukande av andra delar av tåkten och dessa är i stor utsträckning inte medtagna i sammanställningen. De som däremot upptas under "Pågående efterbehandling" utgörs för det mesta av större områden som är slutskördade och avses att lämnas tillbaka till markägare inom snar framtid eller består av tydligt avgränsade terrängavsnitt.

Av den **färdiga** efterbehandlade ytan har 1664 hektar huvudsakligen använts för energitorvproduktion och 327 hektar för växt- och strötorv. Motsvarande siffror för objekt där efterbehandling för närvarande **pågår** är 1102 hektar energitorvtäkt och 150 hektar växttorvtäkt.

Den geografiska fördelningen av de efterbehandlade objekten framgår av figur 1 och 2.

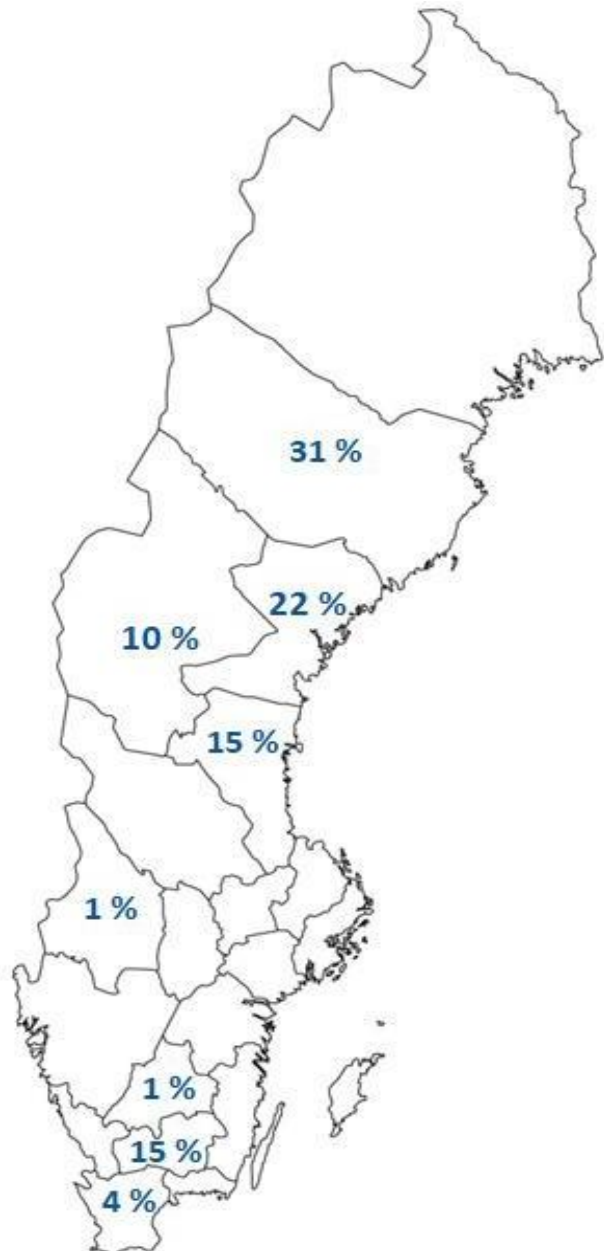
Figur 1

Länsvis fördelning av **färdig** efter-
 behandlad torvtäkt, totalt 1.990 hektar

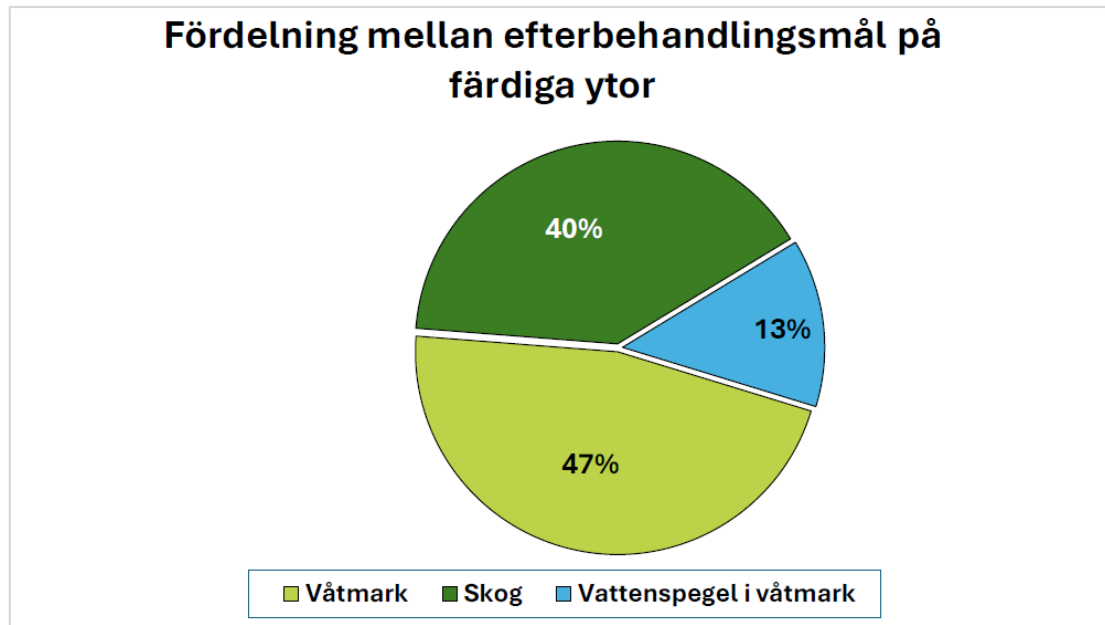
Figur 2

Länsvis fördelning av **pågående** efter-
 behandling av torvtäkt, totalt 1.250 hektar

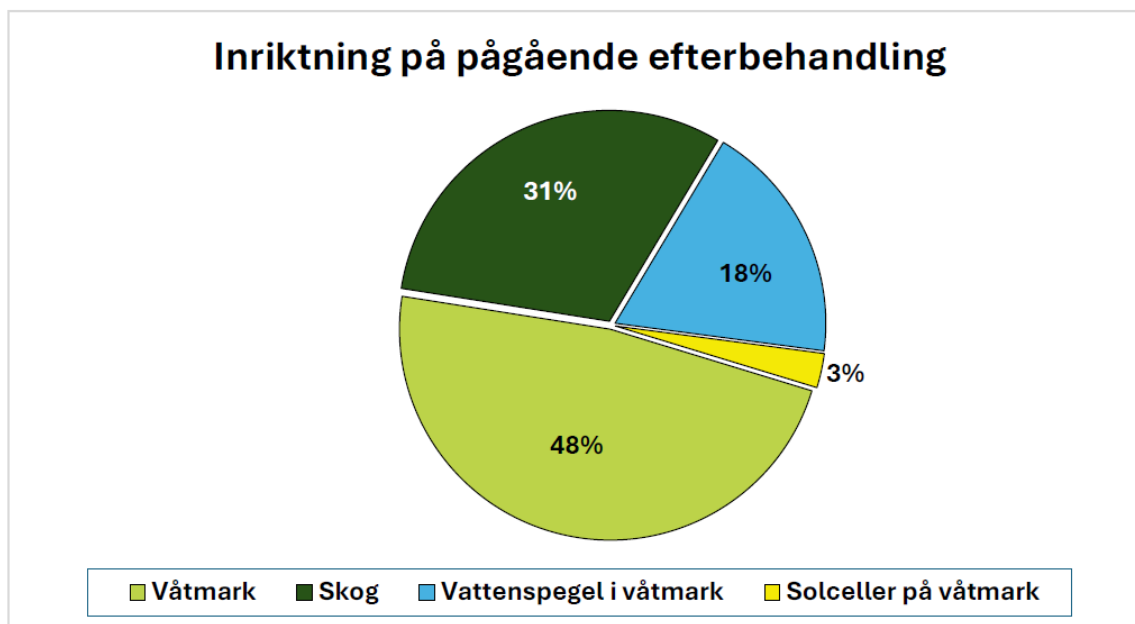
Mål för efterbehandling

För de knappt 2.000 hektar där efterbehandling är klar och godkänd, har inriktningen på efterbehandlingsåtgärderna fördelat sig enligt fig. 3.

Figur 3. Målet för efterbehandlade torvtäktsytor

På de objekt där efterbehandling just nu pågår och som omfattar just över 1.250 hektar ser målen med åtgärderna ut på följande sätt.

Figur 3. Inriktning för pågående efterbehandling av torvtäktsytor

Kommentarer

Längre tillbaka i tiden var beskogning den kanske vanligaste efterbehandlingsmetoden. På täkter som brukats under lång tid har vissa områden blivit slutskördade och när de har lämnats, har ofta en naturlig invandring av träd skett på dessa ytor, som tack vare täktens dränering blivit torrare än på den tiden området utgjorde en intakt våtmark. Den trädart som ofta är pionjär är björken men även tall och gran spontant etablerar sig. Granen kommer i synnerhet där mineraljorden blottats eller ligger nära ytan. På så sätt sker en efterbehandling av äldre slutskördade ytor redan medan produktion fortgår på andra delar av torvtäkten. I andra fall sker plantering av skog på färdigskördad mark och försök med tilläggsgödsling har förekommit för att säkra etablering och öka tillväxt och därmed kolinbindning. För att skogstillväxten ska säkras över tid är det ofta nödvändigt att säkerställa att dräneringen av ytan kan bibehållas. Beskogning som efterbehandlingsmetod föredras ofta av markägarna, då den på sikt leder till att ett tidigare impediment blir en produktiv skogsmark som kan ge ekonomisk avkastning till ägaren.

På senare år har samhällets intresse i större utsträckning riktats mot återskapande av våtmarker då denna naturtyp ofta anses vara värdefull och är underrepresenterad i vissa områden, även om ca 15 % av landets markyta utgörs av torvmark med en mäktighet på minst 30 cm. Inriktning mot att skapa våtmark kan ske på ett antal olika sätt. Det gemensamma målet för detta är att skapa en blötare miljö än den som rådde under täktverksamheten. I den internationella miljöcertifieringen för växttorv, Responsibly Produced Peat (RPP), är efterbehandling till ny våtmark det föredragna alternativet. Genom att plugga igen dräneringsdiken skapas en våtare miljö och området återförs därmed till förhållanden som mer liknar ursprungsstadiet. Ibland görs inga ytterligare insatser och på äldre återställningsobjekt är detta ganska vanligt. Har det varit en blocktorvstäkt återstår ofta pallar som blocken ställts upp på intill meterdjupa schakt och i dessa fall brukar man planera ut det som återstår för att området ska få en mer naturlig karaktär. Ofta ger de topografiska förhållandena möjlighet att blanda olika naturtyper inom samma efterbehandlingsområde, så att högre belägna kantzoner blir föremål för beskogning medan lägre delar återförs till våtmark och ofta ser man till att de djupare delarna kan behållas som öppna vattenspeglar, åtminstone initialt men att de på sikt kanske växer igen med typisk myrvegetation. Hydrologi och markförhållanden på den aktuella platsen påverkar givetvis förutsättningarna att styra inriktning mot olika naturtyper beroende på säsongsmässiga vattenståndsfluktuationer, vattnets kemi, mineraljordens permeabilitet mm. Detta påverkar förstås såväl flora som fauna i det efterbehandlade området. I några fall med lite större öppna vattenytor på näringsrikare mark har efterbehandlade torvtäkter blivit ornitologiska fullträffar. I denna redovisning framgår sådana öppna vattenytor som "Vattenspeglar i våtmark" i ovanstående diagram. Ibland regleras vattenstånden genom dammar eller s.k. munkar som syftar till att hålla vattennivån relativt konstant. I andra fall låter man naturliga vattenståndsvariationer avgöra hur stora de öppna vattenspeglarna är vid varje givet tillfälle. Allt eftersom våtmarken utvecklas genom vegetation och eventuella skötselåtgärder kommer dessa vattenytor att förändras.

Totalt sett kan dock konstateras att det är jämförelsevis stora områden som torvbruket genom lagfästa villkor återfört till miljöer som ökar biodiversiteten och övergår till kolinbindande mark jämfört med de förhållanden som rådde innan den dränerade torvmarken togs i anspråk för täktverksamhet.

Enkäten genomfördes under maj till juli 2024 och sammanställdes augusti 2024 av Claes Bohlin, CymBio Consult, claes@cymbio.se.